

Školski kurikulum – odraz autonomije škole

Dinka Žulić, Tatjana Žižek, Dragica Benčik

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec

Rad predstavljen na međunarodnom stručnom simpoziju: Avtonomija šole in razvojne možnosti na učnem in vzgojnem področju, Črenšovci, 17.-18.02.2012.

Sažetak

Cilj i zadaci odgoja i obrazovanja određeni su temeljnim propisima te proizlaze iz potreba i zahtjeva određenog društva.

U Republici Hrvatskoj je Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ,2008.) osnovni pravni akt kojim se regulira djelatnost odgoja i obrazovanja na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini i prema kojem se... *odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temelji na autonomiji planiranja i organizacije...* (čl. 4, st.2. al.5). Istim Zakonom se u članku 26. određuje Nacionalni okvirni kurikulum (NOK, 2010.) kao temeljni dokument odgoja i obrazovanja, dok članak 28. navodi Školski kurikulum kao odgovor na potrebu za većom autonomijom škole.

Školski kurikulum je dokument kojim se utvrđuje dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, određuje nastavni plan i program izbornih predmeta, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti i druge odgojno-obrazovne aktivnosti, programi i projekti.

Sastavni dio Školskog kurikuluma je razvojni plan škole. Školski razvojni plan služi kao sredstvo za planiranje razvoja i kao mjera dinamike razvoja škole. Rezultat je: a) procesa samovrednovanja učitelja, ravnatelja, učenika, roditelja, b) detaljne analize prikupljenih podataka i, c) određivanja razvojnih prioriteta škole. Prioritetna razvojna područja su opisana konciznim, jasno iskazanim i lako razumljivim ciljevima. Ciljevi su specifični, ostvarivi i mjerljivi. Školski razvojni plan određuje metode i aktivnosti nužne za ostvarivanje tih ciljeva, potrebne resurse, vremensko određenje, nadležne/odgovorne osobe te mjerljive pokazatelje ostvarivanja cilja.

Ključne riječi: autonomija, školski kurikulum, razvojni plan škole

Rad:

Obrazovanje ima značajnu ulogu u svakom društvu. Potrebe društva određuju koncepciju i sadržaj obrazovanja. To je ujedno i način da se kroz najsnažniji instrument društvene percepcije i oblik socijalizacije prihvate vrijednosti i norme sustava. Kroz obrazovni sustav se utvrđuju društvene norme i vrijednosti, gradi osjećaj pripadnosti svojoj zajednici, društvenoj grupi, religiji. Obrazovanje je izraz društvenog sustava (Parsons, 1991.).

Autonomija je po svojoj definiciji nezavisnost, samouprava (Klaić, 1983.). Kako pomiriti potrebu društva da uređuje pitanja vezana uz obrazovanje i sve veće potrebe za autonomijom škola kao ustanova koje provode odgoj i obrazovanje?

Pojam autonomije škola već je od osamdesetih godina prošlog stoljeća jedno od najvažnijih pitanja obrazovne politike europskih zemalja. Pružanje višeg stupnja autonomije školama odraz je težnje za demokratizacijom, ali isto tako i za unapređivanjem kvalitete odgoja i obrazovanja (Bezinović, 2010.)

Autonomija škole u Republici Hrvatskoj

Odgojno-obrazovne ustanove provode programe propisane od strane ministarstva nadležnog za odgoj i obrazovanje. U Republici Hrvatsko to je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Sama djelatnost obrazovanja, kako u predškolskim, tako i u osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama, regulirana je brojnim zakonskim propisima i aktima.

Temeljni pravni akt koji uređuje sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske u osnovnoj i srednjoj školi je Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz 2008. U tom je Zakonu jasno istaknuto opredjeljenje prema većoj autonomiji škola u planiranju i organizaciji te slobodi pedagoškog i metodičkog rada (Načela obrazovanja na razini osnovnog i srednjeg obrazovanja, članak 4, stavak 5).

Istim Zakonom se u članku 26. određuje Nacionalni okvirni kurikulum kao temeljni dokument odgoja i obrazovanja, dok članak 28. navodi Školski kurikulum kao odgovor na potrebu veće autonomije škole.

Školski kurikulum - odraz autonomije škole

U sklopu Školskog kurikulumuma utvrđuje se „dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima“ te se određuje nastavni plan i program izbornih predmeta, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti i druge odgojno-obrazovne aktivnosti, programi i projekti.

Planiranje i provedba školskog kurikulumuma u nadležnosti je škola te one imaju slobodu i dužnost kreiranja programa u skladu s vlastitim potencijalima i interesima svojih učenika.

Jasno da u praksi, barem zasad, to ovisi i o organizaciji zaduženja u školi, materijalnim resursima škole te suradnji s lokalnom zajednicom. Aktivnosti i projekte unutar školskog kurikulumuma planiramo tako da slijede nastavni plan i program, ali ga istovremeno i obogaćuju.

Školski kurikulum, kao pisani dokument, sadrži podatke o nazivu aktivnosti, programa i/ili projekta, ciljeve, namjenu, nositelje, način realizacije, vremenik, troškovnik te način vrednovanja i korištenja rezultata vrednovanja aktivnosti, programa i/ili projekta.

Školski kurikulum nije godišnji plan i program. Školski kurikulum zastupa interese škole, u funkciji je organizacije koja uči u cjeloživotnom pristupu, ostvaruje pretpostavke za održivi razvoj društva znanja u lokalnoj /regionalnoj dimenziji, pretpostavlja inovaciju i kreativnost kako bi se integriranim sadržajima doveo u sklad društveni i gospodarski razvoj neke sredine te odražava kulturu škole.

Ukratko, školski kurikulum je praktičan odraz autonomije škole.

Učeničko zadrugarstvo

Jedan od programa koji provodimo na temelju Školskog kurikulumuma je učenička zadruga „Fijolica“. Učenička zadruga (engl. school cooperative, franc. coopération scolaire, njem. Schulkooperative = Schülerische Genossenschaft, tal. i španj. cooperativa scolastica).

Učenička zadruga je jedan od prvih oblika tzv. alternativne škole nastao u 19. stoljeću nakon uvođenja obvezne osnovne škole. Prethodili su joj školski povrtnjaci i voćnjaci, ali je razvoj učeničkih zadruga tekao prvenstveno pod utjecajem pokreta »radne škole« (Arbeitsschule, work-school, l'école du travail) uslijed čega je i prakticirana kao metodički primjeren oblik poduzetničkog odgoja i obrazovanja.

Učeničke zadruge izrazito su proširile u Europi u drugoj polovici 19. stoljeća. Učeničko je zadrugarstvo od 1900. do 1920. postalo svjetskim pokretom kojim se uspješno spajaju znanost i učenje te prepoznatljiv i koristan rad.

Sve to dovelo je do osnutka Međunarodnog udruženja učeničkih zadruga (L'Alliance Internationale de la Coopération Scolaire - AICS), koje djeluje pod pokroviteljstvom UNESCO-a.

Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva (HUUZ), jedina nacionalna udruga koja skrbi o učeničkom zadrugarstvu u RH, članica je AICS-a. HUUZ danas ima preko tristo članica iz osnovnih i srednjih škola te posebnih odgojno-obrazovnih ustanova.

Učeničko zadrugarstvo ima dugu i bogatu tradiciju i u hrvatskom školstvu. U učeničkim zadrugama učenici stječu i primjenjuju stečena znanja. Radne navike stječu kroz učenje, shvaćanje, razumijevanje i ovladavanje cjelovitim proizvodnim procesom. Poseban naglasak se stavlja na razvijanje i njegovanje svijesti o održavanju prirodne ravnoteže (koncept održivog razvitka i njemu primjeren ekološki odgoj). Suvremeno se učeničko zadrugarstvo potvrdilo i kao nositelj očuvanja identiteta biološkog i kulturnog nasljeđa, tradicije i kulturne baštine.

Temeljem tih, ali i međunarodnih spoznaja o dobrobiti učeničkog zadrugarstva: razvijanje i njegovanje radnih navika, socijalnih vještina, inicijativnosti, poduzetnosti te izvornih principa zadrugarstva poput uzajamnosti, solidarnosti, tolerancije i demokracije, Republika Hrvatska putem svojih pozitivnih akata i propisa jasno promovira i razvija učeničko zadrugarstvo u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu. Učeničko zadrugarstvo je primjeren metodički model za implementaciju učenja o poduzetništvu.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Članak 39.

(1) Škola može osnovati učeničku zadrugu kao oblik izvannastavne aktivnosti sukladno statutu škole i posebnim propisima.

(2) Škola može stavljati u promet proizvode nastale kao rezultat rada učenika.

(3) Sredstva stečena prometom proizvoda i usluga učeničke zadruge posebno se evidentiraju, a mogu se uporabiti samo za rad učeničke zadruge i unapređenje odgojno-obrazovnog rada škole.

Prema hrvatskim propisima jedini legalni način koji omogućuje školi ostvarivanje vlastitih prihoda je učenička zadruga.

Vjerojatno je i to jedan od razloga zašto se bilježi stalni rast broja učeničkih zadruga u hrvatskim školama.

Razvojni plan škole

Sastavni dio Školskog kurikulumuma je razvojni plan škole.

Razvojni plan škole nastaje kao rezultat procesa samovrednovanja učitelja, ravnatelja, učenika, roditelja, nakon detaljne analize prikupljenih podataka i određivanja razvojnih prioriteta škole.

Samovrednovanje je proces kojim se sustavno prati, analizira i procjenjuje uspješnost sveukupnog rada kako bi se trajno unaprijedila kvaliteta i stvorilo poticajno radno ozračje. Proces sustavnog samovrednovanja u Republici Hrvatskoj započeo je 2006. godine. Do danas u taj sustavni proces nisu uključene posebne odgojno-obrazovne ustanove. Djelatnici Centra za odgoj i obrazovanje Čakovec su odmah osjetili važnost samoevaluacije u svrhu poboljšanja kvalitete i praćenja razvoja te su samostalno započeli taj proces. Formiran je tim za kvalitetu, a kao vanjski evaluator pozvana je sustručnjakinja iz susjedne županije u ulozi kritičkog prijatelja.

Koristeći se raspravom, upitnicima, brainstormingom i SWOT analizom kao metodama za utvrđivanje prioriteta razvojnih područja, zajedno smo odgovarali na pitanja – kakvi smo, po čemu to znamo, kamo želimo doći i kako/uz pomoć koga ili čega ćemo tamo stići. Na osnovu rezultata, prišli smo izradi razvojnog plana, čiju strukturu čini:

- vizija (kamo želimo stići),
- analiza stanja (snage i slabosti škole),
- cilj (što želimo postići),
- misija (definiranje ključnih zadaća),
- potrebe (što nam treba),
- prioriteta (što nam je najvažnije),
- metode (kako ćemo to postići),
- evaluacija (kako ćemo znati da smo to postigli),
- nova analiza stanja (što poslije toga).

Obilježje razvojnog plana su koncizni, jasno iskazani i lako razumljivi ciljevi, točno utvrđene metode i aktivnosti nužne za ostvarivanje tih ciljeva, potrebni resursi, vremensko određenje, nadležne/odgovorne osobe te mjerljivi pokazatelji ostvarivanja cilja. Na taj način razvojni plan škole uistinu postaje sredstvo za planiranje razvoja, mjera dinamike razvoja te vodič u ostvarivanju vizije škole.

Zaključak

Autonomija škole u Republici Hrvatskoj svoj praktičan odraz nalazi u školskim kurikulumima pojedine škole. Odabirom, planiranjem i ostvarivanjem aktivnosti, programa i projekata specifičnih za školu i lokalnu zajednicu, škola preuzima odgovornost za razvoj, odgoj i obrazovanje učenika, ali i profesionalni rast djelatnika.

Aktivnostima učeničkog zadrugarstva u sklopu školskog kurikuluma, potiče se i razvija, između ostalog, poduzetništvo - jedna od ključnih kompetencija.

Razvojni plan škole, koji je dio školskog kurikuluma, mjera je i vodič ostvarivanju vizije škole.

Literatura:

1. Bezinović, P.(ur.): *Samovrednovanje škola*, Agencija za odgoj i obrazovanje/Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2010.
2. Klaić, B.: *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983.
3. Parsons, T.: *Društva*, August Cesarec, Zagreb, 1991.
4. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, Narodne novine 87/2008.